

העזרה מהסוגיא

בבא מציעא קח. – קט:

פרשת בהעלותך ה'תשפ"ד

דף קח

◆ דיני צרכי העיר:

- הוצאות שמירת העיר - מוטלות על כל בני העיר ואפילו על היתומים, חוץ מתלמידי חכמים משום שאינם צריכים שמירה.
- חפירת בורות מים:
 - באופן שגובים מעות ושוכרים פועלים - כל בני העיר צריכים לשלם ואפילו תלמידי חכמים.
 - באופן שבני העיר חופרים בעצמם - כל בני העיר צריכים להשתתף חוץ מתלמידי חכמים, משום שגנאי לתלמידי חכמים לעשות כן.

◆ דיני חמש גנות זו למעלה מזו:

- באופן שצריכים לתקן את המעין שמביא מים לשדות:
 - תיקון החלק העליון - כל חמשת החצרות צריכות לשלם משום שחלק זה משמש את כולם.
 - תיקון החלק התחתון - החצר התחתונה צריכה לשלם משום שחלק זה משמש אותה לבדה.
- באופן שצריכים לתקן את הביב שמוציא מים סרוחים מהשדות:
 - תיקון החלק העליון - החצר העליונה צריכה לשלם משום שחלק זה משמש אותה לבדה.
 - תיקון החלק התחתון - כל חמשת החצרות צריכות לשלם משום שחלק זה משמש את כולם.

◆ דיני המחזיק בקרקע בזמן הפרסיים:

- הקדמה - בזמן הפרסיים היה החוק שכל הקרקעות הם הפקר, והרוצה להחזיק בהם ולשלם מס למלך יכול לעשות זאת, ויש לדון באופנים שונים האם יכול להחזיק בקרקע או שמסלקים אותו וכדלהלן.
- באופן שהחזיק בקרקע שהיא בין שני אחים או בין שני שותפים - לרב יהודה לא מסלקים אותו, לרב נחמן מסלקים אותו.
- באופן שהחזיק בקרקע שיש לידה אדם שרוצה להחזיק בה מדין בר מצרא - לרב נחמן לא מסלקים אותו, לנהרדעי מסלקים אותו.

» הערות «

א רש"י מבאר שרב נחמן סובר שאין דינא דבר מצרא, אמנם תוס' חולקים על רש"י וסוברים שרב נחמן מודה לדינא דבר מצרא, אלא הטעם של רב נחמן שבאופן זה המצורן לא יכול לסלק את המחזיק, משום שודאי המצורן ידע שהקרקע היא הפקר ואם לא החזיק בה סימן שלא רצה להחזיק בה, אבל באופן שאדם קנה קרקע המצורן יכול לסלק את הקונה, כיון שהמצורן יכול לטעון שלא ידע שהקרקע עומדת למכירה.

לקבלת העלון או שליחת הערות: B0527147396@gmail.com

◆ דיני בר מצרא:

- האם יש 'דינא דבר מצרא':
 - במכר:
 - קרקע ליד קרקע:
 - באופן שיש הפסק בין שדה המצרן לשדה שהלוקח קנה ואין תלם שמחבר בין השדות - אין 'דינא דבר מצרא'.
 - בשאר האופנים - יש 'דינא דבר מצרא'.
 - בית ליד בית - אין 'דינא דבר מצרא'.
 - בית על גבי קרקע - יש 'דינא דבר מצרא'.
 - במתנה - אין 'דינא דבר מצרא'.
 - אופנים שיש לדון האם יש 'דינא דבר מצרא':
 - באופן שיש הפסד למוכר אם ימכור למצרן - אין 'דינא דבר מצרא'.
 - באופן שמכר את הקרקע לאדם שיש לו חלק בקרקע (מגון אדם שהקרקע ממשוכנת בידו או שותף) - אין 'דינא דבר מצרא'.
 - באופן שמכר את הקרקע בחזרה לבעלים הראשונים של הקרקע - אין 'דינא דבר מצרא'.
 - באופן שקנה קרקע מעכו"ם - אין 'דינא דבר מצרא' משום שהלוקח הבריח את העכו"ם ממקום זה.
 - באופן שמכר את הקרקע לעכו"ם - אין 'דינא דבר מצרא', משום שדינא דבר מצרא הוא על הלוקח ובאופן שהלוקח עכו"ם לא שייך דין זה.
 - באופן שמכר את הקרקע לאשה - אין 'דינא דבר מצרא' משום שאין דרכה של אשה לחזור אחר קניית קרקע.
 - באופן שמכר את הקרקע ליתומים - אין 'דינא דבר מצרא' משום שאין דרכם של היתומים לחזור את קניית קרקע.
 - באופן שהלוקח לא קנה את כל הקרקע אלא רק את אמצע הקרקע:
 - באופן שהאמצע של הקרקע היא קרקע עידית או זיבורית - אין 'דינא דבר מצרא'.
 - בשאר האופנים - יש 'דינא דבר מצרא'.
 - באופן שהמצרן אמר שילך להביא כסף:
 - באופן שהמצרן אמר שצריך לטרוח בשביל להביא את הכסף - אין 'דינא דבר מצרא' משום שהבעלים לא צריך לחכות למצרן.
 - באופן שהמצרן לא אמר שצריך לטרוח בשביל להביא את הכסף:
 - באופן שבית דין אומדים שהמצרן הוא אדם אמיד שיש לו את הכסף - יש 'דינא דבר מצרא' משום שהבעלים צריך לחכות למצרן.
 - באופן שבית דין אומדים שהמצרן אינו אדם אמיד - אין 'דינא דבר מצרא' משום שהבעלים לא צריך לחכות למצרן.
 - באופן שיש ארבעה מצרנים:
 - באופן שאחד מהם קדם וקנה - אין 'דינא דבר מצרא'.

✽ הערות ✽

- ב הגמ' מבארת שבאופן שיש בית על גבי הקרקע, והקרקע שייכת לאדם אחד והבית שייך לאדם אחר, ויש לו זכות להשאיר את הבית בקרקע לזמן קצוב, באופן שבעל הבית רוצה למכור את הבית יש 'דינא דבר מצרא' ובאופן שבעל הקרקע רוצה למכור את הקרקע אין 'דינא דבר מצרא'.
- ג הגמ' מבארת שהדין שבמתנה אין 'דינא דבר מצרא' נאמר באופן שהבעלים לא כתב ללוקח אחריות על המתנה, אבל באופן שהבעלים כתב ללוקח אחריות על המתנה יש 'דינא דבר מצרא', ורש"י מבאר שבאופן שכתב אחריות על המתנה ודאי שאין כוונת הבעלים לתת במתנה שהרי אין דרך לכתוב אחריות על מתנה, אלא הוי מכר ובמכר יש 'דינא דבר מצרא'.
- ד הגמ' מבארת כמה אופנים שיש הפסד למוכר: א. באופן שמכר את כל נכסיו לאדם אחד ובאחת מהקרקעות יש מצרן, ואם המצרן יסלק את הלוקח הלוקח יחזור בו מכל המקח של כל השדות. ב. באופן שהמוכר רצה למכור קרקע רחוקה ולקנות קרקע קרובה, ויש חשש שעד שהמצרן יקנה אדם אחר יקנה את הקרקע הקרובה. ג. באופן שהמוכר רוצה למכור את הקרקע עבור מזונות או פריעת מס למלך או בשביל לקבור את מתו ולא רוצה להתעכב עד שיודיע למצרן. ד. באופן שהמעות של הלוקח הם מעות טובות והמעות של המצרן הם מעות גרועות. ה. באופן שהלוקח שלח את המעות בצרור והמצרן שלח את המעות בצרור סגור, והמוכר לא רוצה לפתוח את הצרור הסגור של המצרן משום שחושש שהמצרן יטען שהיה מעות נוספות בצרור.

• באופן שכולם באו יחד לקנות - מחלקים את הקרקע בין ארבעת המצרנים וכל אחד מקבל את החלק בשדה שקרובה לשדהו.

• באופן ש'יש דינא דבר מצרא' האם הקרקע נקנית למצרן או ללוקח:

○ באופן שהלוקח לא ביקש רשות מהמצרן - הקרקע נקנית למצרן.

○ באופן שהלוקח ביקש רשות מהמצרן ולא עשה קנין - לרבינא הקרקע נקנית לקונה, לנהרדעי הקרקע נקנית למצרן¹.

○ באופן שהלוקח ביקש רשות מהמצרן ועשה קנין - הקרקע נקנית ללוקח.

• דיני קניית הקרקע באופן שהקרקע נקנית למצרן:

▪ באופן שהקרקע שווה מאתים והלוקח קנה במאה:

• באופן שבעל הקרקע היה מוכר במאה לכל אדם - המצרן צריך לשלם ללוקח מאה.

• באופן שבעל הקרקע מכר מאה רק ללוקח ולשאר האנשים היה מוכר במאתים - המצרן צריך לשלם ללוקח מאתים.

▪ באופן שהקרקע שווה מאה והלוקח קנה במאתים - המצרן צריך לשלם ללוקח מאתים.

◆ דיני קדימה בשכנים:

• שכן העיר ושכן שדה - שכן העיר קודם.

• שכן ותלמיד חכם - תלמיד חכם קודם.

• קרוב ותלמיד חכם - תלמיד חכם קודם.

• שכן וקרוב - השכן קודם².

דף קט

◆ דיני המקבל שדה מחבירו האם מותר לזרוע בה פשתן:

• אריס - מותר³.

• חוכר:

○ באופן שקיבל את הקרקע לפחות משבע שנים - אסור.

○ באופן שקיבל את הקרקע ליותר משבע שנים - מותר⁴.

◆ דיני המקבל שדה מחבירו:

• האם מקבל בפירות:

○ באופן שקצר את הפירות - מקבל.

○ באופן שלא קצר את הפירות - שמים את שווי הפירות ובעל השדה משלם לו בכסף.

• האם מקבל בשבח:

○ באופן שקיבל שדה שיש בתוכו עץ שעושה פירות - לא מקבל בשבח שהעץ השביח, משום שירד על דעת לקבל מהפירות ולא לקבל מהשבח של העץ.

☞ הערות ☞

ה רש"י מבאר שהטעם של נהרדעי שהקרקע נקנית למצרן, משום שהמצרן יכול לטעון שלא רצה לקנות את הקרקע בעצמו מהבעלים משום שחשש שהבעלים ייקרו את מחיר הקרקע כיון שהבעלים יודע שקרקע זו חביבה עליו, ולכן המצרן הסכים שהקונה ילך לבעלים לקנות את הקרקע והבעלים ימכור לו את הקרקע במחירה האמיתי.

ו רש"י מבאר שדיני קדימה אלו נאמרו באדם שרוצה למכור את שדהו והגיעו שני קונים שאינם מצרנים, אמנם תוס' מבארים שדיני קדימה אלו נאמרו באופן שהגיעו שני קונים ששניהם מצרנים, ואחד מהם גר בעיר הזאת סמוך לשדה והשני גר בעיר אחרת והשדה רחוקה מביתו, או שאחד מהם שכן או קרוב או תלמיד חכם.

ז רש"י מבאר שהסיבה שמוותר לאריס לזרוע פשתן שמכחיש את הקרקע, משום שבעל הקרקע נוטל חלק מהרווחים של הפשתן.

ח רש"י מבאר שזרוע פשתן מכחיש את הקרקע הרבה והקרקע אינה חוזרת לכוחה עד שבע שנים, ולכן באופן שקיבל את הקרקע לשבע שנים מותר לזרוע פשתן, אבל באופן שקיבל את הקרקע פחות משבע שנים אסור כיון שיחזיר קרקע כחושה לבעלים.

- באופן שקיבל שדה שיש בתוכה עץ שקמה:
 - באופן שקיבל את השדה לפחות משבע שנים:
 - קורות השקמה - מקבל.
 - שבח שקמה - לאביי מקבל, לרבא אינו מקבל.
 - באופן שקיבל את השדה ליותר משבע שנים - בשנה הראשונה מקבל בקורות השקמה.
- באופן שקיבל שדה לגדל אספסתא וגדל בשדה עץ - האריס מקבל שבח כיון שהיה יכול לזרוע במקום העץ.

◆ דיני שותל כרמים:

- באופן שהשותל לא גרם הפסד לכרם:
 - באופן שהשותל עובד בכרם - השותל מקבל חצי מהשבח^ט.
 - באופן שהשותל רוצה לעלות לארץ ישראל ולהפסיק לעבוד בכרם - השותל מקבל רבע מהשבח^י.
 - באופן ששטף נהר את הכרם - השותל מקבל רבע מהשבח^{יא}.
 - באופן שהשותל מת - בניו מקבלים את השבח.
- באופן שהשותל גרם הפסד לכרם:
 - האם אפשר לסלק את השותל - בין באופן שהבעלים התרה בשותל ובין באופן שהבעלים לא התרה בשותל אפשר לסלק את השותל, משום שההפסד אינו חוזר^{יב}.
 - האם השותל מקבל את דמי השבח:
 - באופן שהשותל לא התנה שיפסיד את דמי השבח - כן.
 - באופן שהשותל התנה שיפסיד את דמי השבח - לרב יהודה ורב כהנא לא, לרבא כן^{יג}.

◆ דיני אדם שנתן לחברו פרדס במשכון לעשר שנים:

- באופן שהמשכון התייבש או נקצץ בזמנו לאחר חמש שנים - לאביי מוכרים את העצים והמלוה נוטל את העצים, לרבא מוכרים את העצים וקונים קרקע והמלוה מקבל את הפירות של הקרקע.
- באופן שהמשכון התייבש או נקצץ שלא בזמנו לאחר חמש שנים - מוכרים את העצים וקונים קרקע והמלוה מקבל את הפירות של הקרקע.

✽ הערות ✽

- ט בדברי הגמ' מובאר שהכוונה שהשותל מקבל חצי מהשבח, הוא חצי מהפירות וכן חצי מהזמורות של הכרם שהדרך לקוצצם, וכן חצי מהעץ של גפן שהזקינה והפסיקה לעשות פירות וקצצו אותה, כיון שדרך הגפנים להזקין והשותל ירד גם על דעת לקבל שבח זה.
- י רש"י מבאר שבאופן שהשותל השיב ששה דינרים חצי מהשבח שייך לבעל הכרם וחצי מהשבח שייך לשותל, אלא שלאחר שהשותל מפסיד לעבוד צריך בעל הכרם לשכור אריס שיעבוד בכרם והאריס מקבל שלישי, ונמצא שבכדי שבעל הבית לא יפסיד צריך שיהיה לבעל הבית שלשה רבעים מהשבח (ארבעה וחצי דינרים), ויתן מתוכם שלישי לאריס (דינר וחצי), ונמצא שנשאר ביד הבעל חצי (שלשה דינרים) ובעל הבית לא הפסיד, ונשאר לשותל רבע (דינר וחצי).
- יא רש"י תוס' מבארים שהסיבה שבאופן ששטף נהר את הכרם השותל מקבל רבע מהשבח, משום שהשותל הסתלק מעבודתו לפני הזמן.
- יב הגמ' מביאה שהדין שבאופן שההפסד אינו חוזר אפשר לסלק ללא התראה נאמר גם במלמד תינוקות (לרש"י משום ש'שבשתא כיון דעל על', ולתוס' אפילו לפי הצד ש'שבשתא ממילא נפקא', מ"מ באותה שעה שלימד טעות יכל ללמד לימוד אחר אמית'), וגם בטבח ששוחט בהמות, וגם במוהל, וגם בסופר מתא.
- יג הגמ' מבארת שהטעם של רבא שהשותל לא מקבל את דמי השבח, משום שנחשב 'אסמכתא' ואסמכתא לא קונה, והגמ' מבארת שרק באופן זה שהשותל התנה להפסיד את דמי השבח נחשב אסמכתא, אבל באופן שהשותל התנה שאם יפסיד ישלם במיטב לא נחשב אסמכתא.
- הגמ' מביאה שלרב כהנא ורבא שבאופן שהשותל אמר 'אי מפסידנא מסתלקנא בלא שבחא' השותל מפסיד את דמי השבח, ונחלקו רב יהודה ורב כהנא באופן שהשותל אמר 'אי מפסידנא מסתלקנא', לרב יהודה כוונת הלשון שיסתלק ללא שבח, ולרב כהנא אין כוונת הלשון שיסתלק ללא שבח, ולכן השותל מקבל את דמי השבח.
- בדברי הגמ' מובאר שגם באופן שהשותל מקבל את דמי השבח, מקזזים מדמי השבח את ההפסד שהשותל עשה.